
İslam İtikadında Sünnet: Hamdi GÜNDOĞAR /

Çıra Yayınları, İstanbul, 2006/240 sayfa

Tanıtın: Muzaffer BARLAK*

İnsanların en hayırlısı, insanlara faydalı olandır.

Yüce Allah, ilahi hitabının birçok yerinde Peygamber'in (s) sözlerinin, kendi ayetleri gibi olduğunu ve gerek değer, gerekse bağlayıcılık açısından Kur'an ayeti ile hadisin benzer konuma sahip olduklarını vurgulamaktadır. Aynı vurgulama, hadislerin kaynağı olan Peygamber'in (s) bizzat kendisi tarafından da yapılmıştır. Buna rağmen hem klasik hem de çağdaş dönemde sünnetin değeri ve bağlayıcılığı konusu tartışılır olmaya devam etmiştir. Klasik dönemde sünnetin bağlayıcılığını yererek salt Kur'an çağrısı yapan kişiler karşısında, İslami ilimlere hâkim birçok düşünür, hadislerin konumunun müdafisi olarak görüşlerini dile getirmişlerdir. Modern İslami algıda ise, ilmî çevrenin önemli bir bölümünün hadislerin bağlayıcılığına gölge düşüren kanadın temsilcisi olduğu ve bu düşünürlerin etkisi ile avâmın hadislere duyduğu itimadın giderek sarsıldığı görülmektedir. Dinin ikinci kaynağı olan hadislere olan itimadın sarsılması ile Müslüman topluluklar, öteden beri bilip uyguladıkları birçok bilgi ve uygulamasından şüphe duyar ve hatta bunları reddeder hale dönüşmektedir. Bu kitabı tanıtılmaya değer kılan yön, hadislerin konumu noktasında klasik dönemde kaleme alınan savunmacı metinlerin gördüğü işlevi, günümüzde sağlayacak yöntem ve dolulukta hazırlanmış olmasıdır. Bu bağlamda hazırlanmış, Mustafa Sıbaî'nin *İslam Hukukunda Sünnet'in Yeri*; Muhammed Salih Ekinci'nin *Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet*; Necati Kara'nın *Kur'an-Sünnet Bütünlüğü* gibi çalışmaları bulunmakla birlikte, bunların odaklandığı temel noktalar, tanıtmakta olduğumuz eserden oldukça farklıdır. Tanıtıyor olduğumuz çalışma ile araştırma alanı en yakın eser,

* Arş. Gör., Şırnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelam Anabilim Dalı

Muhammed Nasıru'd-Din el-Elbânî tarafından kaleme alınıp Mehmet Kubat tarafından “*Hadisin İtikatta Delil Oluşu*” ismiyle çevrilen eserdir ki yapılan bu tanıtımda, konunun daha iyi kavranılması için yeri geldikçe bu eserden faydalanılmıştır. Sonuç olarak, tanıtmakta olduğumuz bu çalışma, İslam itikadında sünnetin yeri ve öneminin anlaşılması noktasında toplu bilgi elde edilebilecek ve akademik bakış açısını yansıtan önemli bir kaynak olmaktadır. Yazarın kelimci kimliğinin meselenin vukufiyetle ele alınmasına sağladığı katkı ise çalışmayı değerli kılan bir başka yöndür.

“*İslam İtikadında Sünnet*” kitabı, akaide konu olan kısmı açısından, İslam dininde sünnetin yeri, değeri ve bağlayıcılığını konu almaktadır. Sünnet, kitap içerisinde, yaygın İslami algıya paralel biçimde, Kur’an’ın mücmelini beyan, âmmını tahsis, mutlağını takyid eden bir yere konumlandırılmış ve ayetlerin ardından ikinci seviyede bilgi kaynağı olarak kabul edilmesi suretiyle değeri belirlenmiştir. Sünnetin bağlayıcılığı noktasında mütevatir ve ahad ayrımı gözetilmiş, bu ayrım çerçevesinde İslam düşünce tarihinde mezheplerin mütevatir ve ahad haberlerin bağlayıcılığına dair görüşlerine yer verilmiştir. Burada yapılan değerlendirmelerde asıl inceleme konusu edilen, mütevatir ve ahad/sahih ahad haberlerin itikadi konulardaki değer ve bağlayıcılığının bulunup bulunmadığıdır. Bununla birlikte mütevatir ve ahad/sahih ahad haberlerin ameli konulardaki kaynaklık değerine de yeri geldikçe değinilmiştir. Sonuç olarak yazar, gerek amelde gerekse itikatta mütevatir ve sahii ahad haberlerin zan değil ilim ifade edeceği görüşünde karar kılmış ve bunu delilleriyle ortaya koymuştur. Bu kabul ise nihayetinde, mütevatir ve sahii ahad haberlerin bağlayıcılığı sonucuna götürmüştür.

Sünnetin akaidde ilim ifade ettiği ortaya konularak bağlayıcılığı ifade olunduktan sonra, konularına göre yapılan bir tasnifle mütevatir ve sahii ahad rivayetlerle günümüze ulaşan hadislerin topluca aktarılması yoluna gidilmiştir.

“*İslam İtikadında Sünnet*” kitabı, önsöz, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın metodu ve kapsamı hakkında bilgi verilmiş, ardından konuya genel bir kavrayış kazandırması gaye-

siyle sünnet mefhumunun tarihsel serencamının ortaya konulmasına çabalanmıştır. “Sünnetin Dindeki Yeri-Kur’an’a Göre Sünnetin Konumu” başlıklı birinci bölümde, sünnetin Kur’an karşısındaki yeri ve işlevleri incelenmiştir. Sünnetin, müstakil teşri değeri de bu bölümde ele alınmış ve sunulan delillerin ardından teşride Kur’an’dan sonra sünnetin ikinci bir kaynak olduğu tezine ulaşılmıştır.

“Delil Olma Açısından Sünnet” başlıklı ikinci bölümde öncelikle haberin çeşitleri, gerçeklik ve geçerlilik durumlarına göre ilim ya da zan ifade etmesi ele alınmış, bu çerçevede hangi tür haberlerin itikadda delil olabileceği yönünde izahlarda bulunulmuştur. Aynı bölüm içinde Kelami Mezheplerde ve Çağdaş İslamî Yaklaşımlarda, sünnetin itikadi konular için delil olup olmadığına dair inceleme yapılmıştır.

“Sünnette Yer Alan İtikadî Konular” başlıklı üçüncü ve son bölümde sırasıyla, Allah’ın zâtı ve sıfatlarıyla ilgili (İlahiyat), Peygamberlikle ilgili (nübüvvet), kıyamet ve ölüm sonrası hayat (Sem’iyyât) ile ilgili konularda, hadis literatüründe yer alan materyaller aktarılmıştır. Bu bölüm aracılığıyla aslında İslam Din’inin öğretisel boyutunun büyük oranda hadisler üzerinden oluşturulduğuna dikkat çekilmiştir. Çalışmada aktarılan hadislerin seçiminde, kat’i ilim ifade eden mütevatir hadisler ve nazari ilim ifade eden meşhur hadislerin tercih edilmesine dikkat edilmiştir. Çalışma, genel bir değerlendirme ve ulaşılan hedeflerin özetlendiği sonuç bölümü ile tamamlanmıştır.

Çalışma içerisinde cevabı bulunacak temel problemler yazar tarafından şöyle dile getirilmiştir: *“Hz. Peygamber’in hadislerinde yer alan inançla ilgili hususlar için Müslümanların tavrı ne olmalıdır? Sahih olduğu kabul edilen hadislerde belirtilen ve itikadî bir değer taşıyan şeyler Müslüman için neyi ifade ediyor? Bunlara inanmak gerekir mi, yoksa bunların söylenmiş olması herhangi bir dini veya itikadi değer taşıyor mu? Herhangi bir değer taşıyorsa Hz. Peygamber bunları ne için söylemiştir? Kur’an-ı Kerim’de zikredilmeyen konularda Hz. Peygamber’in yaptığı bilgilendirme ve açıklamalar nelerdir? Bu konular itikadi mezhep mensubu âlimler tarafından nasıl değerlendirilmiştir? İtikadi mezhep mensupları kitaplarında hadislerde geçen inançla ilgili hu-*

suslara yer vermişler midir?” (s.11-12)

Kitap içerisinde yazarın araştırmasının özünü ihtiva eden şu ibarelerden hareketle çalışmaya dair genel bir bakış sağlanabilecektir: “Güvenilir bir senetle rivayet edilen karineli ahad haberin ilim ifade ettiği, dolayısıyla dinde delil olduğu ve onunla amel edilmesi gerektiği konusunda İslam âlimlerinin çoğunluğu ve özellikle hadisçiler ittifak etmişlerdir. Hadis külliyyatının hemen tamamını meydana getiren ahad haberlerin dini konularda delil olamayacağını söylemek, tarihi gerçeklere aykırı düşmektedir. Çünkü Hz. Peygamber’in sünneti İslam ümmeti tarafından dinin ikinci kaynağı olarak kabul edildiğinden ona ait her söz ve davranış titizlikle kaydedilmiş, İslam âlimleri ve özellikle hadis âlimleri Hz. Peygamber ile ilgili en küçük ayrıntıları bile tespit ve muhafaza etmeye çalışmışlardır. Bu durum senet ve metin açısından sahîh ahad haberin hem amelde hem de akidede delil teşkil edebileceğini göstermektedir.” (s.53) “Hz. Peygamber’in Kur’an’ın müşkilini, müphemini açıklaması, mutlağımı takyid etmesi, âmmını tahsis etmesi onun sünnetinin gereğidir. Hz. Peygamber Kur’an’ın tebliğcisi olduğu gibi aynı zamanda onun müfessiri ve mübeyyinidir. Kur’an’ı yorumlar ve açıklar. Hz. Peygamber’in sünneti olmadan Kur’an’ı tam olarak anlamak mümkün değildir. Bu, Hz. Peygamber’in dindeki yerini gösterir. Hz. Peygamber, Kur’an’dan sonra dindeki ikinci otoritedir ve onun sünneti dinin anlaşılmasında ikinci kaynaktır. Ameli konularda olduğu gibi itikadın fer’i meselelerinde de Kur’an’dan sonra Hz. Peygamber’in sünneti belirleyici konumdadır.” (s.221)

İslam dininin teşekkülünde Kur’an ve hadisin her ikisinin de ilkel oluşuma kaynaklık ettiği aşikârdır. Yirmi üç yıllık inzâl süreci, aynı zamanda rehberlik süreci anlamına gelmektedir. Günümüz İslam toplumunun din algısı içinden mütevatirler dışında kalan hadislerin çıkarılmış olduğunun varsayılması durumunda ortaya çıkacak olan boşluğun, başka bir malzeme ile telafi edilemeyecek kadar derin olacağı ortadadır. Özellikle itikadi sahada rivayet olunmuş hadislerin açıkladığı ve ortaya koyduğu bilgilerin İslami öğretinin başlıca dayanaklarının önemli bir kısmını içeriyor olması, bu külliyyatın hassasiyetle korunmasına ve zi-

hinlerin inşasında her an canlı tutulmasına yönelik önemini açığa çıkarmaktadır.

Çalışmanın ilim dünyasına ve halka dönük olmak üzere iki hedef kitleye hitap ettiğini söylemek mümkündür. Zengin kaynakçası, indeksi ve klasik kaynaklara inilmek suretiyle oluşturulan bölümleri, eserin akademik veçhesini yansıtmaktadır. İslam dininin fer'i itikadi hükümlerinin ana kaynağı olan hadislerin, konusal sınıflandırmaların altında sıralanmış olmasıyla sağlanan pratik fayda ise , halka dönük veçheyi yansıtmaktadır. Çalışmanın her iki kitleye ulaşmasını sağlayacak bir diğer yönü de -bazı teknik kavramların dışında- oldukça sade bir dille yazılmış ve akıcı bir üslubun takip edilmiş olmasıdır.